

ÖNSÖZ

TMMOB Makina Mühendisleri Odası'nın enerji sektörü ve işleyişi ile ilgili ilk yayınları, 2000'li yılların başlarında yayımladığı doğal gaz sektörü ile ilgili raporlardı. 2006'da yayımlanan "Enerji Politikaları, Yerli, Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Raporu"nu, 2008'de "Yenilenebilir Enerji Kaynakları" ve "Dünyada ve Türkiye'de Enerji Verimliliği" Raporları, 2010'da "Termik Santraller Raporu" izledi. 2014'te "Enerji Ekipmanlarının Yerli Üretimi", 2017'de "Türkiye'de Termik Santraller Raporu" yayımlandı.

Birincisi 2010 yılında yayımlanan *Türkiye'nin Enerji Görünümü* Raporlarının ilk çıkış noktası, Odamızın düzenlediği Enerji Verimliliği eğitimi için Oğuz Türkyılmaz tarafından hazırlanan ders notlarını genişletmek ve kalıcı hale getirmektir.

İlk raporun gördüğü ilgi ve çok sayıda çalışmada kaynak gösterilmesi, Oda Enerji Çalışma Grubu tarafından dikkate alındı ve Türkiye Enerji Görünümü Raporu'nun kapsamı genişletilerek ve içerdiği bilgiler güncellenerek sürdürülmesine karar verildi. Oda yönetimleri tarafından uygun bulunan bu karar doğrultusunda rapor, her seferinde daha kapsamlı ve daha zengin bir içerikte olmak üzere, 2012, 2014, 2016 ve 2018'de yayımlanarak bugüne gelindi.

Raporun hedef kitle, başlangıçta Oda örgüt yöneticileri, çalışanları ve üyeleri idi. Daha sonra bu halkalara diğer branşlarda mühendisler, mühendislik eğitimi alan öğrenciler, konuyla ilgili araştırmacılar, gazeteciler ve enerji ile ilgilenen herkes eklendi.

MMO Enerji Çalışma Grubu olarak, Türkiye'nin Enerji Görünümü Raporları ile eş zamanlı olarak hazırladığımız kapsamlı Türkiye Enerji Görünümü Sunumunu da sürekli güncelliyoruz. Bu sunumlar, değişik arkadaşlarımız tarafından, Odamızın birçok etkinliğinde, öğrenci üye kamplarında, diğer Odaların, TMMOB'nin ve çok sayıda demokratik kitle ve meslek örgütünün etkinliklerinde ve üniversitelerde binlerce kişi ile paylaşıldı. Şimdi çok sayıda kişinin bir arada katıldığı toplantılara imkan veremeyen karantina koşullarında, uzaktan katılımlı sanal toplantılarla bu tür paylaşımları sürdürmeyi öngörüyoruz.

Bu alanda yayımlanan en ciddi, en kapsamlı çalışmalardan olan ve enerji ile ilgili çalışmalarda temel bir referans kaynağı haline gelen MMO Enerji Raporları, ilk yıllarda sınırlı sayıda Oda üyesi ve Oda teknik görevlilerinin çalışmaları ile hazırlanırken, her yeni çalışmaya sayıları giderek artan çok sayıda Oda üyesi ve farklı meslek disiplinlerinden uzmanlar, gönüllülük esası ile özverili çalışmalar yaparak katkı koydu, destek verdi. Raporların her bölümü, konunun uzmanı değerli yazarlar tarafından hazırlanıyor. Elinizdeki 2020 Raporu, MMO Enerji Çalışma Grubu üyelerinin ve danışmanlarının yanı sıra Elektrik, Jeofizik, Kimya, Maden Mühendisleri Odalarının üyeleri, ODTÜ Mezunları Derneği Enerji Komisyonu'nun üyeleri, akademisyenler, iletişimci, matematikçi, istatistikçi gibi çok çeşitli meslek gruplarından uzmanların katkılarıyla hazırlandı. Yazar profilinde bu zenginliğe karşın genç yazarların sayısı az. Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020 Raporunun bölüm yazarları arasında kırk yaş altındaki yazar sayısı yalnızca ikidir. Önümüzdeki dönemde bu sayıyı mutlaka artırmalı, daha çok sayıda genç arkadaşın bölüm yazarlığı ve editörlük görevlerini üstlenmesini sağlamalıyız.

Yazarların enerji sektörüne yönelik bakış ve değerlendirmelerinde farklılıklar var ve biz bu farklılıkların olabileceğini baştan kabul ediyoruz. Çalışmalarımızda, araştırmalarımızda hiçbir ön yargımız ol-

madı. Hata yaptığımızı, kendi tezlerimizin doğru olmadığını fark ettiğimiz anda gözden geçiriyor ve düzeltiyoruz. Çevremizin önerilerine çok önem veriyoruz. Katıldığımız toplantılarda yapılan konuşmaları dikkatle izliyor, dinleyicilerden aldığımız tepkileri, diğer konuşmacıların söylediklerini ve eksik bıraktığımızı fark ettiğimiz hususları not ediyor, sonraki çalışmalarımızda mutlaka dikkate alıyoruz. Odamızın çalışma düzeninin Covid-19 salgını nedeniyle sınırlandığı mevcut verili koşullarda Raporu bastırmak maalesef bir süre mümkün olmayacak ancak Odanın web sitesinden indirme imkânı var. Meraklı ve dikkatli okuyucuların gözünden kaçmayacak hataları, düzeltilmesi, eklenmesi gereken hususlara dair önerilerini bizlere bildirmeleri, çalışmamızı hatalardan arındıracak ve zenginleştirecektir.

Ele aldığımız konulara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmış olsak da, ilk raporlarda kullandığımız “teknisist” dil giderek değişti. Sorunlara toplum çıkarları açısından bakmaya ve toplumcu çözümler aramaya daha fazla yöneldik. Mühendis odalarına yöneltilen “Bunlar yalnız eleştirirler, sorunların çözümü için hiç öneride bulunmazlar!” suçlamasını, her çalışmamızda daha da zenginleşerek yer alan kapsamlı ve ayrıntılı önerilerle boşa çıkardık.

Lisans sürecinde olanlar ve lisanslı elektrik üretim projelerinde, bir dönem doğal gaz daha sonra ithal kömür yakıtlı santrallardaki yığılma ve köpüğe dönüşen proje stok fazlası, lisanslı yatırımlarda düşük gerçekleşme oranları, yüksek talep artışları öngören hatalı talep tahminlerinin doğuracağı sorunlar; enerji ekipmanlarının yerli imalatının desteklenmesi gereği; mevcut santrallerde etkin bakım, onarım ve iyileştirme (rehabilitasyon) çalışmaları yapılmasıyla santrallerdeki atıl kapasitelerin değerlendirilmesinin mümkün olduğu, çevreyi koruyucu yatırımları yapmayıp çevreyi zehirleme pahasına üretimlerini sürdüren santrallerin yarattığı sorunlar; alım garantisi, kapasite mekanizması, YEKDEM uygulamalarıyla özel şirketlere kaynak aktarılması vb. kritik ve önemli konuları kamuoyu gündemine taşımaya çalıştık.

Güncel verilere ulaşmakta çektiğimiz sıkıntılarla, önceki raporlarda olduğu gibi 2020 raporunun hazırlığında da karşılaştık. Doğal gaz ve petrol sektörü ile ilgili bazı güncel verilere henüz yayımlanmadıkları için ulaşamadık; bu nedenle 2018 verileri ve 2019 tahminleri ile yetinmek zorunda kaldık.

Çalışmalarımızda Gözettiğimiz Temel İlkeler

2018’de yayımlanan Türkiye’nin Enerji Görünümü Raporunun Önsöz bölümünde şöyle demiştik:

“TMMOB’nin, Odamızın ve Enerji Çalışma Grubu’nun birikim ve deneyimleri ışığında, her bir alt sektör ve genel olarak enerji sektörü için, bu Raporun Editörleri olarak kaleme aldığımız saptamaları ve sorunların çözümüne ilişkin önerilerimiz 22. *Sonuç ve Öneriler* Bölümü’nde yer almaktadır.

İlgili tüm kesimleri, Nilgün Ercan ve biz editörler tarafından kaleme alınan ve 21. Bölümde yer alan *Dünyada Kamu İşletmeciliğinin Rolü Artıyor mu? Kamusal Hizmetler Tekrar Kamuya Dönebilir, Kamu Eliyle Verilebilir mi?* başlıklı yazıyı, tartışmaya çağırıyoruz.”

“*Kamusallık yeniden*” temalı çağrımız TMMOB Yönetim Kurulunda da yankılandı, ilgi gördü, konu Yönetim Kurulu tarafından karar alınması önerisiyle TMMOB 45. Genel Kuruluna taşındı. Genel Kurul, bu konuda çalışmalar yapması için TMMOB Yönetim Kurulunu görevlendirildi.

Konu TMMOB 45. Dönem Yönetim Kurulu Çalışma Programı kapsamına alındı ve aşağıdaki çalışmaların yapılması kararlaştırıldı.

“Kamusal Üretim, Hizmet ve Denetimi Yeniden Kazanmak ve Kamu Kaynak ve Varlıklarının Yağmasını Durdurmak için Mücadele

Türkiye’de kamu varlıklarının özel sektöre devri, kamusal hizmetlerin özelleştirilmesi vb. piyasa temelli politikalar ve uygulamalar hızla sürmektedir. Şeker fabrikalarından kamu kaynak ve arazilerine kadar halka ait olan tüm birikimler sermaye ve rant çevrelerinin yağmasına açılarak gasp edilmektedir.

- *Her türlü müdahaleye açık ve siyasal iktidarların arpalığı haline gelmiş ve kamucu içeriği boşaltılmış olan mevcut kamu iktisadi kurumları işleyişi yerine, şeffaflığı, erişilebilirliği ve hesap verilebilirliği temel alan, katılımcı ve demokratik yeni bir kamu mülkiyeti, kamu hizmeti, kamu denetimi ve yönetimi anlayışını tasarlamak, tanımlamak, kurgulamak, planlanmak ve geliştirerek uygulamak,*
- *Kişi ve kuruluşlarının bilgiye serbestçe ulaşabilmesi, sorunların tartışılması, karar alma süreçlerine katılması ve müdahil olabilmesinin önündeki tüm engelleri kaldırmak ve demokratik işleyiş açısından hesap verebilirliği mümkün hale getirmek,*
- *Elektrik üretim, iletim ve dağıtımından şeker fabrikalarına kadar bütün kamu işletmeleri, kamu kaynakları ve varlıklarının serbestleştirme ve özelleştirilmesini durdurmak; kamusal üretim, hizmet, denetimi tekrar mümkün kılmak,*
- *Toplum çıkarlarını gözetmeyen, kamu kaynaklarını talan eden Kamu Özel İşbirliği-KÖİ projelerini sonlandırmak, mutlaka gerekli olan projelerin kamu eliyle yürütülmesi ve verilmesini sağlamak,*
- *Kamu kaynak ve varlıklarının Varlık Fonu adı altında yağmalanmasını durdurmak,*
- *Açık, özgür, sansürsüz, hızlı ve güvenli internetin kamusal hizmet çerçevesinde bir yurttaş hakkı olmasını sağlamak, iletişim kurma, haber alma, bilgi paylaşma ve bilgiye ulaşma özgürlüğü önündeki tüm engelleri kaldırmak,*
- *Kamu hizmetlerinde çalışanların “Söz, Yetki, Karar” haklarına sahip olmalarını sağlamak ve bu hakları uygulanabilir hale getirmek için gerekli çalışma ve etkinlikler yapılacaktır.”*

Bu karar uyarınca 20-21 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen, TMMOB Kamucu Politikalar Çalıştayı’nda Odamız adına Oğuz Türkyılmaz **“Enerjide Toplum Çıkarları İçin Kamucu Planlama, Yatırım, Üretim, Denetim Politikaları ve Uygulamaları”** temalı bir bildiri sundu. Çalıştay’da yapılan saptama ve tartışmalar kamu hizmetlerinin kamu eliyle verilmesinin zorunluluğuna işaret etmekteydi.

Bu raporun *Sonuç* bölümünün başında belirttiğimiz üzere:

“Enerjiden yararlanmak modern çağın gereği ve vazgeçilmez bir insan hakkıdır. Bize göre, esasen tümü toplumun ortak malı olan enerji kaynaklarının araştırılması, bulunması, değerlendirilmesinden başlayarak; üretim, iletim, dağıtım ve satışına kadar sürecin tüm aşamalarında çevreye, iklime ve doğaya olumsuz etkileri asgari düzeyde tutulmalı ve toplum yararı gözetilmelidir. Bu ölçüt, enerji ile ilgili tüm faaliyetlerde geçerli olmalıdır. Enerjinin tüm tüketicilere yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve güvenilir bir şekilde sunulması, temel enerji politikası olmak zorundadır. Bu anlayış ve yaklaşım, enerji ihtiyacının karşılanmasının, bir kamu hizmeti olarak yürütülmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır.

Ne var ki, dünyanın küreselleşme sürecine girmesiyle birlikte, iktidarlar tarafından uygulanan neoliberal politikalar sonucunda enerji kullanımının vazgeçilmez bir insan hakkı olduğu gerçeği yok sayılmış, esasen kamu hizmeti olan enerji ve elektrik temini piyasa faaliyeti haline dönüştürülmeye çalışılmıştır. Sermaye birikim rejiminin sınırsız büyüme eğilimi ile birlikte enerji sektörü kamusal bir alan olmaktan çıkarılarak özel tekellerin kâr egemenliğine teslim edilmiş ve ortaya fosil kaynaklara dayalı, yüksek karbon emisyonlu bir ekonomik yapı çıkmıştır. Bu yapıda, tekellerin fosil yakıt temelli politikaları nedeniyle küresel ısınmaya yol açan sera gazı salımları dünyayı tehdit eder bir konuma gelmiştir. Bu politikaların bir diğer sonucu da enerji yoksulluğu ve yoksunluğunun dayanılmaz bir boyuta ulaşmış olmasıdır. Bu yapı artık sürdürülemez bir noktaya gelmiştir.

Raporun Sonuç bölümünde ifade ettiğimiz görüşler; **yenilenebilir kaynaklara dayalı, toplum yararını gözeten, kamusal planlamayı esas alan, ekonomik ve teknik anlamda verimliliğe öncelik veren, kamusal hizmet olarak temin edilecek enerjiyi azami oranda etkin kullanmayı öngören, işleyişi katılımcı, içeriği demokratik bir enerji programı** geliştirme tartışmalarına katkı koyma amacıyla geliştirilmiştir. Çalışmanın gerekçesi, bulunduğumuz her alanda hatalı politika ve uygulamaları eleştirmekle yetinmeyip; *olması gerekeni*, toplum çıkarlarını gözeten doğru politika ve uygulamaları tanımlama, anlatma ve duyurma sorumluluğudur. Katkı koymaya çalıştığımız **“demokratik bir enerji programı oluşturma arayışları ve tartışmaları”** kuşkusuz sona ermiş bir çaba veya süreç değildir. Bu alandaki çalışmalar yalnız uzmanların saptama ve değerlendirmelerine dayanmamalı; madenlerin, enerji santrallerinin ve muhtelif enerji tesislerinin bulunduğu yörelerde yaşanan çevresel ve toplumsal sorunları derinliğine irdeleyen çalışmalar ile yöre halkının gözlem, deneyim ve taleplerini de içermeli, ilgili tüm kesimlerce değerlendirilerek ve tartışılarak son biçimini almalıdır”

Bu çağrıyı bir kez daha yineliyor, bu raporu inceleyenleri, biz editörlerin kaleme aldığı ve birçok arkadaşın katkılarıyla biçimlenen *Demokratik Enerji Programı* önerisini geliştirici nitelikteki önerilerini bizlerle paylaşmalarını diliyoruz.

Öte yandan raporun hazırlanmasında emeği geçen, büyük bir özveri, amatör bir ruh ve profesyonel bir anlayış ile çaba harcayan, nitelikli ve emek ürünü çalışmalarını paylaşan bölüm yazarlarına, önceki çalışmalarımızda olduğu gibi, bu defa da çok zahmetli metin redaksiyonu çalışmasını sabır, dikkat ve nezaketle yapan Mehmet Kayadelen'e, üstlendiği bölüm yazarlığı görevine ek olarak metin inceleme, geliştirme, düzenleme ve Sunum hazırlığı çalışmalarımıza da destek olan Yusuf Bayrak'a, anlayış ve işbirlikleri için MMO Danışmanı İlhan Kamil Turan'a, Yayın Birimi yönetici ve çalışanlarına, destekleri için MMO Yönetim Kurulu'na ve metin içeriklerinin geliştirilmesi yönündeki önerileri ve katkıları için ODTÜ Mezunları Derneği Enerji Komisyonu üyelerine teşekkür ediyoruz.

Bir kocaman teşekkür de aylar süren hazırlık çalışmalarında, bize sabır ve kararlılıkla destek olan eşlerimize.

Saygılarımızla.

Editörler

Oğuz Türkyılmaz ve Orhan Aytaç